

Vzdelávanie ako kľúčový faktor rozvoja sociálneho podnikania

Abstract

Sociálna ekonomika je inovatívnym modelom ekonomického a sociálneho rozvoja, jej nástroje podporujú začleňovanie sociálne znevýhodnených a zároveň vytvárajú pracovné miesta. Sociálne podnikanie je nová oblasť podnikateľských aktivít, ktorá uprednostňuje sociálne ciele pred dosahovaním zisku. V európskych vzdelávacích systémoch je sociálna ekonomika ešte stále nedocenená a nedostáva dostatočnú pozornosť, preto za účelom rozvoja jej konceptu je žiaduce klásť dôraz na vzdelávanie odbornej ale i širokej verejnosti v rámci formálneho a ďalšieho vzdelávacieho systému. Príspevok sa zameriava na niektoré oblasti podpory sociálneho podnikania v európskom priestore a poukazuje na potrebu vzdelávania o sociálnej ekonomike ako determinanta rozvoja tohto sektora.

Key words: sociálna ekonomika, sociálne podnikanie, sociálny podnik, vzdelávanie, Iniciatíva sociálneho podnikania, kvalifikované fondy sociálneho podnikania, Štrasburské vyhlásenie

Úvod

Cieľom dosiahnuť inkluzívny rast hospodárstva sa vyžaduje od subjektov tretieho i súkromného sektora, aby svojimi konaniami prispeli k hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti. Sociálne podnikanie ako moderný nástroj sociálnej ekonomiky je novým inštitútom, určujú ho buď nové organizácie, alebo aj existujúce subjekty tretieho sektora, ktoré sa riadia podľa nového podnikateľského prístupu. Majú za cieľ posilniť sociálne a ekonomické podmienky komún, zvýšiť solidaritu a sociálnu kohéziu, pričom poskytujú relatívne stabilné pracovné miesta, a tak prispievajú k budovaniu konkurencieschopnosti a výkonnosti krajiny.

Podpora sociálneho podnikania

Sociálnu ekonómiu definujeme ako vednú disciplínu, ktorá skúma motívy a spôsoby rozhodovania subjektov spoločnosti o využívaní vzácnych zdrojov na výrobu statkov a služieb a o ich rozdeľovaní medzi jednotlivcov a sociálne skupiny pri dodržaní zásad sociálnej solidarity a sociálnej spravodlivosti vo väzbe na rovnosť príležitostí.¹

Sociálna ekonomika pozostáva z rôznych organizácií a iniciatív, ktoré sú zamerané na tvorbu pridanej sociálnej hodnoty a ktorých základné princípy naplňajú tieto ciele: priorita práce nad kapitálom, demokratické rozhodovanie, sociálna podpora, transparentnosť, kvalita, usržateľnosť.²

V priestore sociálneho podnikania sa vytvárajú inovatívne podnikateľské modely – sociálne podniky, ktoré nadobúdajú rôzne organizačné formy. Dnes už 10 % z celkového počtu podnikov v európskom priestore zaraďujeme do sociálnej ekonomiky, kde je zamestnaných viac ako 11 miliónov ľudí a predstavuje to 6% celkovej zamestnanosti. Sociálne podniky považujeme za účinné nástroje sociálne - trhového hospodárstva, význam tohto sektora neustále narastá, preto si zaslúžia väčšiu podporu a pozornosť.

V roku 2011 bol na úrovni Európskej únie prijatý dokument s názvom Iniciatíva sociálneho podnikania – Vytvárať priaznivé prostredie na podporu sociálnych podnikov

¹ PONGRÁ CZOVÁ, E.: Sociálna ekonomika. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2011. ISBN 978-80-225-3291-4. s. 23.

² KORIMOVÁ, G.-Nicais, I. 2004. Sociálne podnikanie na strednom Slovensku. Záverečná práva projektu č. SLK/005/04. Katolícka univerzita Leveuen – EF UMB Banská Bystrica, 2004.

v rámci sociálnej ekonomiky a sociálnych inovácií. Jeho cieľom je komplexná podpora rozvoja sociálneho podnikania v európskom priestore, prostredníctvom jedenástich opatrení. Je potrebné zlepšiť prístup k financovaniu, právne prostredie a zviditeľniť koncept sociálnej ekonomiky a sociálne podnikanie.

Za účelom lepšieho poznania sektora sociálnej ekonomiky sa žiada propagovať príklady dobrej praxe, vybudovať databázu informácií, značiek a certifikácií týkajúcich sa sociálnych podnikov. Zároveň sa plánuje vytvorenie viacjazyčnej elektronickej informačnej a diskusnej platformy. „Komisia chce na tento účel podporovať vzájomné obohacovanie sa o skúsenosti s inými inovačnými podnikateľmi a s vedeckou a akademickou obcou“.³

Európsky parlament v apríli 2013 prijal nariadenie o európskych fondoch sociálneho podnikania, ktoré je súčasťou Iniciatívy pre sociálne podnikanie. Slúži na podporu rozvoja trhu so sociálnymi investíciami a sociálnych podnikov, ktoré pôsobia ako stimuly sociálnych zmien a ponúkajú inovačné riešenia sociálnych problémov.

Prijatím jednotných pravidiel pre kvalifikované fondy sociálneho podnikania sa zároveň môže zaviesť do praxe používanie označenia pre tieto fondy – EuSEF. Tomu musí predchádzať stanovenie jednotných kritérií na vymedzenie sociálnych podnikov. Je ním „subjekt v sociálnom hospodárstve, ktorého hlavným cieľom nie je tvorba zisku pre jeho majiteľov, ale skôr dosiahnutie pozitívneho sociálneho vplyvu. Jeho činnosť spočíva v poskytovaní tovaru a služieb pre trhy, pričom svoj zisk používa predovšetkým na dosiahnutie sociálnych cieľov. Je riadený zodpovedne a transparentne, k čomu prispieva hlavne zapájanie zamestnancov, spotrebiteľov a zainteresovaných strán, ktorých sa jeho obchodná činnosť týka“.⁴

Začiatkom roka 2014 v Štrasburgu viac ako 2000 sociálnych podnikateľov podporilo a prijalo „Štrasburské vyhlásenie“, v ktorom žiadajú posilnenie postavenia sociálnych podnikov. Je to výzva na prijatie a implementovanie opatrení najmä v nasledujúcich oblastiach:

- je treba dokončiť všetky opatrenia vyplývajúce z Iniciatívy pre sociálne podnikanie a vypracovať jej druhú fázu,
- sociálne podniky by sa mali intenzívnejšie zapojiť do vytvárania politík na podporu sociálneho podnikania,
- vytvoriť ekosystém pre sociálne podniky a tento záväzok zahrnúť do politík Európskej únie,
- členské štáty a miestne samosprávy musia plnej miere podporovať rozvoj sektora sociálnej ekonomiky,
- posilniť spoluprácu a partnerstvo medzi sociálnymi podnikmi s akcentom na cezhraničnú kooperáciu,
- poskytnúť možnosti financovania pre sociálne podniky počas ich celého životného cyklu,
- zaviesť systém komplexného štatistického vykazovania o sociálnych podnikov.

---

³ EURÓPSKA KOMISIA. 2011. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. Iniciatíva pre sociálne podnikanie. Vytvárať priaznivé prostredie na podporu sociálnych podnikov v rámci sociálnej ekonomiky a sociálnych inovácií, 2011, 13 s.

⁴ EP. 2013. Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 346/2013 zo 17. apríla 2013 o európskych fondoch sociálneho podnikania.

Sociálna ekonomika a vzdelávanie

V záujme využitia potenciálu sociálneho podnikania pre inteligentný a udržateľný rast podporujúci začlenenie je žiaduce rozvíjať vzdelávanie a odbornú prípravu o sociálnej ekonomike vo väzbe na propagovanie a informovanie širokej verejnosti.

V systéme sociálneho podnikania je mimoriadne dôležitý ľudský kapitál a jeho rozvoj, nakoľko je prioritným cieľom sociálneho podniku.⁵ „V európskych vzdelávacích systémoch je sociálne podnikanie ešte stále nedocenené, pričom jeho začlenenie do základného a nepretržitého vzdelávania je predpokladom na posilňovanie jeho vierohodnosti“ (EK, 2011, s. 6).

Implementovaním nového predmetu “Sociálna ekonomika” do vyučovacieho procesu na Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave sme sledovali cieľ rozširovať informácie o koncepte sociálnej ekonomiky, rozvíjať kľúčové kompetencie našich študentov v oblasti sociálneho podnikania a pripraviť ich na efektívne a kvalitné riešenie rôznorodých činností. Uvedený predmet bol zaradený do študijného plánu od akademického roka 2011/2012 na dennom a diaľkovom štúdiu druhého stupňa vysokoškolského štúdia v študijnom programe Sociálna rozvoj a sociálna politika.

Predmet sa vyučuje počas 13 týždňov, na dennom štúdiu formou cvičení a na diaľkovom štúdiu formou konzultácií. Vedomosti študentov sú priebežne hodnotené prostredníctvom samostatných prác a priebežných testov, štúdium predmetu sa končí absolvovaním zápočtu a skúšky.

Hlavným poslaním je vysvetliť postavenie a význam občianskeho sektora vo väzbe na sociálnu ekonomiku, sociálne podnikanie a spoločenskú zodpovednosť podnikania. Poukazujeme na dynamiku, rozvojový potenciál či ohrozenie tohto sektora. Vysvetľujeme faktory, ktoré pôsobia ako stimuly a bariéry rozvoja v tejto oblasti v podmienkach Slovenskej republiky. Objasňujeme prínosy sociálnej ekonomiky a jej nástrojov pre spoločnosť a predpokladaný vývoj. V predmete rozoberáme aj možnosti financovania sociálnych podnikov na Slovensku, jednotlivé prístupy k sociálnej ekonomike v krajinách Európskej únie a na Slovensku.

Osnova vyučovacieho predmetu má nasledujúcu štruktúru:

- Úvod do sociálnej ekonomiky
- Sociálna ekonomika, jej teoretické východiská a ciele
- Vybrané alternatívne modely sociálnej ekonomiky
- Význam a postavenie tretieho sektora
- Neziskový sektor a sociálna politika
- Dobrovoľníctvo a ekonomika dobrovoľníctva
- Sociálne podnikanie a sociálne podniky
- Sociálny podnik ako forma riešenia sociálnej exklúzie
- Trendy sociálneho podnikania v Európskej únii

---

⁵ KORIMOVÁ, G.: Sociálna ekonomika a podnikanie. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0695-5. s.83

- Manažment a marketing v sociálnom podnikaní
- Vybrané oblasti a problémy sociálneho podnikania
- Spoločensky zodpovedné podnikanie
- Sociálne partnerstvá a formovanie sociálneho kapitálu.

V rámci uvedených tematických okruhov sa venujeme miestu a významu sociálnej ekonomiky vo výuke sociálnych vied, vymedzujeme základné pojmy – sociálna ekonómia, sociálna ekonomika, sociálne podnikanie, sociálny podnik, podnikanie v sociálnej oblasti, spoločensky zodpovedné podnikanie a podniková sociálna politika.

Korene sociálnej ekonomiky v podobe sociálneho myslenia siahajú do ďalekej minulosti. Z uvedeného dôvodu venujeme pozornosť aj historickému kontextu sociálnej ekonomiky vo väzbe na sociálno-ekonomické predpoklady jej rozvoja. Ďalej poukazujeme na predmet, objekt a subjekt sociálnej ekonomiky.

Okrem zaužívaných nástrojov sociálnej ekonomiky vo svete fungujú rôzne podoby sociálneho podnikania. Významným alternatívnym nástrojom tejto oblasti je napr. mikrofinancovanie na podporu podnikania a odstraňovanie chudoby, zavedenie alternatívnej meny alebo miestneho výmenného obchodného systému za účelom poskytovania služieb a tovarov, vytváranie časových bánk na tvorbu sociálneho kapitálu, celosvetové sociálne hnutie „fair trade“ na podporu spravodlivého obchodu atď. Analýzou rôznych alternatívnych iniciatív sociálnej ekonomiky poukazujeme na spôsob ako žiť, vyrábať a spotrebovať tak, aby sme spoločnými silami prispeli k zníženiu chudoby a sociálnej exklúzie.

Občianska spoločnosť zakotvená v treťom sektore, posudzovaná aj ako dobrovoľnícky alebo neziskový sektor a definovaná ako sociálny priestor mimo trhu a štátu, získava vážnosť v celosvetovom meradle. Vzhľadom na spoločné historické korene tretieho sektora a sociálnej ekonomiky upriamujeme pozornosť na charakteristické črty tretieho sektora, históriu jeho vývoja a súčasný stav v slovenských podmienkach a vo vybratých krajinách Európskej únie. Upozorňujeme na spoločné charakteristiky a odlišnosti konceptov tretieho sektora a sektora sociálnej ekonomiky, najmä v kritériách neziskovosti, demokratickej organizácie, poskytovania služieb a aktívnej účasti. Venujeme sa typológii organizácií tretieho sektora, financovaniu neziskových organizácií, princípom a metódam financovania.

Činnosť subjektov sociálnej ekonomiky je založená najmä na humanizme, morálke, sociálnej spravodlivosti a sociálnej solidarite. Sociálna solidarita je prejavom spolupatričnosti, z nej vyplývajúcej povinnosti a vzájomnej pomoci. Vnímame ju ako kolektívnu identitu a sociálne vzťahy ako vzťahy sociálnej solidarity. Sociálna solidarita je základným determinantom prosociálneho správania, ktorá sa prejavuje skutkami vykonávanými v prospech druhého bez očakávania odmeny a môže mať materiálnu, finančnú alebo časovú podobu. Dobrovoľníctvo má vo svete dlhoročnú tradíciu a môže byť významnou súčasťou sociálnej ekonomiky, preto rozoberáme právna formu dobrovoľníctva, jeho historické pozadie a teórie o rozvoji dobrovoľníckej činnosti.

Záujem o podnikanie, ktoré sleduje okrem ekonomických i sociálne ciele, neustále rastie a vedie k vzniku sociálneho podnikania a sociálnych podnikov. Prostredníctvom analýzy nástrojov a metódy sociálnej ekonomiky sa orientujeme na ciele, objekt, princípy a zásady sociálneho podnikania, typy sociálnych podnikov a právne pozadie s akcentom na financovanie sociálnych podnikov. Identifikujeme sociálne podniky aktívne na trhu práce a činné v sociálnej oblasti, t. j. najmä sociálne podniky pracovnej integrácie (WISE) a sociálne podnikanie v oblasti sociálnych služieb.

Vyspelé ekonomiky Európskej únie podporujú a rozvíjajú sociálnu ekonomiku a sociálne podnikanie, čo prispieva k budovaniu konkurencieschopnosti a výkonnosti krajiny. Komparáciou systému sociálneho podnikania vo vybratých štátoch poukazujeme na

rozdielnosť ponímania konceptu sociálnej ekonomiky a vyzdvihujeme krajiny, ktoré môžu slúžiť príkladom pre Slovensko.

Vzhľadom na skutočnosť, že manažér v prostredí sociálnej ekonomiky musí riešiť zložité situácie, je nutné posilňovať všetky zložky jeho profesionality a rozvíjať jeho sociálnu, emocionálnu a morálnu inteligenciu.⁶ Vo výučbe sa zameriavame aj na problematiku riadenia procesov a projektov v sociálnom podnikaní, ľudské zdroje, plánovanie a kontrolu.

Fungovanie podnikov sociálnej ekonomiky sa približuje konceptu sociálne zodpovedného podnikania, ich ciele a hodnoty sú veľmi podobné. Spoločenská zodpovednosť podnikania (CSR) postupne získava čoraz širšiu akceptáciu a takéto konanie prispieva k rozvoju vo viacerých oblastiach sociálno-ekonomického napredovania spoločnosti. V tejto etape vyučovacieho procesu sa zaoberáme vývojom konceptov spoločensky zodpovedného podnikania, svetovými iniciatívami spoločensky zodpovedných podnikov a Iniciatívou Global Compact, otázkou hodnotenia spoločenskej zodpovednosti firiem a štandardom komunitné investovanie.

V oblasti komunitného či regionálneho rozvoja nadobúda spolupráca s partnermi z rôznych sektorov úspešnú podobu, preto venujeme pozornosť sociálnym partnerstvám vo väzbe na formovanie sociálneho podnikania. Rozoberáme medzisektorovú spoluprácu na Slovensku, význam budovania rozvojových a strategických partnerstiev a ich prínosy a riziká.

Základnou literatúrou pre náš predmet, okrem iného, je vysokoškolské skriptum s názvom „Sociálna ekonomika“,⁷ ktoré zohľadňuje odpovede na aktuálne problémy spoločnosti. Cieľom tejto publikácie je napomôcť zvládnuť základné teoretické poznatky v oblasti sociálnej ekonomiky s dôrazom na jej subjekty a alternatívne modely, prosociálneho správania, spoločensky zodpovedného podnikania a vytvárania lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie.

Záver

V priestore so zhoršenými sociálnymi podmienkami nachádzajú aktivity sociálnej ekonomiky svoje uplatnenie. Je inovatívnym modelom ekonomického a sociálneho rozvoja, preto si zaslúži väčšiu podporu, najmä v oblasti legislatívy a financovania. Za kľúčový faktor rozvoja sociálneho podnikania považujeme vzdelávanie a informovanie širokej verejnosti.

Študenti absolvovaním predmetu „Sociálna ekonomika“ si môžu osvojiť základné teoretické poznatky z oblasti sociálnej ekonomiky, rozvíjať svoje kompetencie, aby boli pripravení pre pôsobenie v prostredí sociálneho podnikania. Za účelom prepojenia teoretických znalostí s praxou sme rozvinuli spoluprácu s vybranými organizáciami tretieho sektora, organizujeme stretnutia odborníkov so študentmi a exkurzie chránených pracovísk. Zavedením predmetu „Sociálna ekonomika“ do vysokoškolského vzdelávacieho procesu sme sa zaradili medzi lídrov na Slovensku poskytujúcich poznatky o tomto sektore a tým podporujeme úspešné etablovanie a rozvoj konceptu sociálnej ekonomiky v našich podmienkach.

---

⁶ MARTINKOVIČOVÁ, M.: Determinanty profesionálnej prípravy manažérov sociálneho podnikania. In: Zborník vedeckých štúdií „Sociálna ekonomika a vzdelávanie“. Banská Bystrica: Belianum, 2013. ISBN 978-80-557-0623-8.

⁷ PONGRÁCZOVÁ, E.: Sociálna ekonomika. Bratislava: EKONÓM, 2011. ISBN 978-80-225-3291-4